

53
I. N. 7.
DISSERTATIO PHILOLOGICO-CRITICA,
DE
METHODO
HEBRAIZANDI
METAPHYSICA,

QUAM

Consent. Ampl. Facult. Philos. in Reg. Acad. Aboënsi,

PRÆSIDE

VIRO Summe Reverendo atque Amplissimo

D^{INO} D^{OCT.} ISAACO
ROSS,

Haftenus L. L. O. O. jam vero Designat.

S. S. THEOL. DOCTORE & PROFESSORE REG. ORD.
Fac. Phil. h. t. DECANO.

Publico Bonorum examini modeste subicit

Stipendiarius Regius

JOHANNES TÖRNQVIST,

Aboënsis,

In AUDITORIO MAJORI Die XVIII. Junii
Anni MDCCLXXII.

H. A. M. S.

A B O Æ

Impressit JOHANNES CHRISTOPHORUS FRENCKELL

LAGMANSKAN,

HÖGVÅLBORNA GREFVINNAN,

F_{RU} REGNATA
CHARLOTTA
V_{ON} MORIAN,

Född NIEROTH,

NÄDIGA FRU!

Den billiga högaktning, som Högvålborna Fru Grefvinnan, såsom et rätt mönster för sitt Køn, uti alt hvad til en upriktig Gudsfruktan och oskrymtad dygdevandel hörer, af alla förtjenar, ålägger mig en allmän skyldighet, at för Högvålborna Fru Grefvinnan på alt
fått

fått betyga min ödmjukaste vördnad. När hårtill kommer den synnerliga nåd och ynnest, som mig derigenom är vederfaren, at Högvälborna Fru Grefvinnan ej allenast behagat anförtro sin unga och väl artade Herr Son uti min vård, at anföras på den väg, som igenom vett och dygd förer til en rätt och sann ära, utan äfven under den korta tid, som jag ägt denna lyckan, hugnat mig med all den ynnest, som jag kunnat önska; så är ej underligt, om jag i djupaste ödmjukhet utbeder mig den friheten, at offentligen få å daga lägga den vördnad och årkänsla, hvarmed mit hjerta är upfyldt.

Tillåt därför Nådiga Fru Grefvinna, at jag til et ofullkomligt vedermåle, af min fullkomliga tacksamhet, får upoffra Högvälborna Fru Grefvinnan detta mit första snillefoster. Min oföränderliga skyldighet blifver, at, öfver Högvälborna Fru Grefvinnans egen dyra person och hela högt förnåma Huset önska all den välsignelse i andelig och lekamlig måtto, som et godt hjerta beledsagadt af et uplyst förstånd sig sielft kan tilönska. Uti sådant sinne har den äran at med djupaste vördnad til mit yttersta framhårda

HÖGVÄLBORNA FRU GREFVINNANS

Allerödmjukaste tjenare

JOHAN TÖRNQVIST.

KONGL. MAJ:TS
TRO-TJENARE OCH CAPITAIN VID SAVOLAX
FOT-JÄGARE CORPSEN, SAMT RIDDARE AF
KONGL. MAJ:TS SVÅRDS-ORDEN,

VÅLBORNE HERREN,

HERR JOHAN HENRIC
HÅSTESKO,

HÖGGUNSTIG~~E~~ HERRE!

Den utmärkta kärlek, Herr Capitain och Riddaren byser för vett och dygd, och den myckna ömbet, Herr Capitain visar emot dem, som äro af samma sinne, förtjenar allas högaktning. Mig åligger härjämte en annan skyldighet at vörda et så stort ädelmod och et så uplyst förstånd. Ty det är väl en rätt kort tid, som jag haft den lyckan at gagna mig af Herr Capitains och Riddarens bederliga Sällskap, uti det förnåma Hus, der jag har äran at vistas; men Herr Capitain har dock under den tid bebagat visa mig så många prof af et ädelt hjerta, at jag gjorde orätt, om jag ej betjente mig af det tilfälle, lyckan nu gifvit mig, at äfven kunna offentligén å daga lägga min stora högaktning. Tillåt derföre Vålborne Herr Capitain, at detta tysta papper får blifva et ringa bevis til den nit, hvarmed mit vörnadsfulla hjerta tilönskar Herr Capitain alt det goda, som utgjör en sann lycksalighet, och är dygdens egen följd! Frambårdar med djup vördnad

VÅLBORNE HERR CAPITAINS OCH RIDDARENS

Ödmjukaste tjenare
JOH. TÖRNQVIST.

PRÆFATIO.

Lingvam Hebræam nulli amplius genti vernaculam esse, sed dudum inter eas, quas mortuas vocant, locum occupasse, constat. Quo autem tempore & qua occasione hoc fatum subierit, non æque convenit inter omnes, qui his de rebus quærere solent. Neque hoc nobis inpræsentiarum disputandum sumimus, quippe quod non patitur instituti ratio, quæ huc potius redit, ut qua via vel olim restitutus fuerit Hebraismus, vel hodie ulterius restitui possit, quam brevissime disquiramus. Quum vero ad hunc scopum non unis iisdemque viis grassandum putarint eruditi, qui eam sibi operam sumserunt, longum foret, quæ singulis visa fuerit optima, sigillatim exponere. Rem igitur in compendium mittentes, eos de Methodo Hebraismi restituendi & perficiendi verissime judicare existimamus, qui tanto negotio non sufficere putant, neque in-

A

genio-

geniosam vocabulorum Hebraicorum dechifrationem, in sedula collectione & strenua contentione omnium Scripturæ locorum, in quibus occurrunt, positam; neque perpetuam collationem omnium versionum Scripturæ, quas vel veteres vel recentiores adornarunt; neque solam cognitionem Lingvarum Hebrææ cognatarum; neque scrutinium eorum omnium, quæ vel a Judæis vel a Christianis in Lexicis & Commentariis, aliisque Scriptis, quibus rem Hebræam juvare voluerunt, in hunc finem congesta sunt; sed eo elaborandum esse, ut quoad ejus fieri potest, ex omnibus his fontibus, quidquid idoneum fuerit, cum judicio hauriatur. Quod cum ita sit, mirari convenit, quid per quietem viderint viri, alias & ingenii & judicii laude florentissimi, qui solum primum illum Hebraizandi modum adoptarunt, reliquis prorsus repudiatis. Quam inanem sibi laborem sumant, qui, genuinam eamque perfectam Hebraismi cognitionem una hac via inveniri posse, sibi persvadent, nostrum erit his quidem pagellis quam fieri potest brevissime, sed clarissime simul ostendere. Te igitur L. B. quo decet studio & officio in antecessum rogamus, ut conatum nostrum, quoad licet, in meliorem interpreteris partem. Quæ benevolentia freti ad rem ipsam nos sine ambagibus conferimus.

§. I.

Prius vero, quam ad ipsum institutum paullo
nos

nos propius accingere queamus, verum quæstionis statum distincte exposuisse, & quid sibi præcise velit via Hebraizandi, quam Metaphysicam dicimus, adcurate definivisse juvabit. Scire itaque licet, quod hoc nomine eorum intelligamus conatum, qui, repudiatis hebraismi restaurandi adjumentis omnibus, quæ vel antiquæ Scripturæ versiones, vel Judaicæ lucubrationes, vel cæteræ dialectus orientales, vel alia his similia proficiendi subsidia suppeditant, omnes se notiones vocabulorum Hebraicorum, adeoque tum primarias & formales, tum secundarias & materiales se feliciter inventuros autumant, si modo omnia & singula evolvant loca Scripturæ, in quibus datum quodcunque vocabulum occurrat, factaque eorum sedula collatione & contentione, significationem quandam generalem omnibusque communem, ope abstractionis metaphysicæ, exinde exsculpere satagunt.

§. II.

Ne vero quis falso sibi persvadeat, nos cum balneo ipsum infantem ejectum cupere, eoque progredi temeritatis, ut dum ex metallo Metaphysico fabricatum hebraizandi instrumentum rejicimus, eliminatam simul velimus omnem illam lucem, quæ ex strenua collatione locorum Scripturæ effulget; hic necesse habemus monere, tantum abesse, ut hanc discendi viam penitus neglectam optemus, ut potius eam omnibus lingvæ Sanctæ cultoribus, maxime ne-

cessariam dicamus, quippe sine qua saepe minus utilia sunt cætera, quibus ad penitio-rem Sacrorum Librorum cognitionem via panditur, instrumenta. Tota igitur quæstio huc redit, ut disquiramus, num id, quod quæritur, hac via ubique locorum detegi & inveniri possit, idque sine ullo alio externo auxilio. Hoc sibi persvadent, qui hanc viam omnium operosissime commendant. Atque hoc ipsum est, quod nos negandum putamus, immo pernegandum, iis inducti rationibus, quas nunc ordine recensere volumus, sed breviter, ob summam, qua premimur, temporis angustiam.

§. III.

Primum quidem si modum spectemus, quo prima omnium lingua, cujus propago Hebræa est, orta sit, eam neque catino Philosophico fufam, neque malleo Metaphysico cusam esse, nobis persuadere possumus, sed prima ejus rudimenta vel homini una cum anima ratione prædita fuisse infusa, vel ex nativa ingenii humani solertia, visis rebus prognata. Quidquid vero sit de ipsis linguæ initiis, ipsius Scripturæ testimonio constat, prima rerum nomina, quæ Adamus ipse effinxit, non alium significandi modum involvere, quam quo hodie utimur, cum rebus primum visis vel auditis nomina imponimus. Adtendebat nimirum adillas ipsas rerum adfectiones, quæ in sensus ipsius incurrebant, atque his congrua effingebat nomina, ex verbis antea notis

tis efformata. Qui ex Adamo summum sibi Metaphysicum fingunt, qui intimas rerum essentias perspexerit, egregie falluntur. Nomina certe animalium, ex quibus suam probare volunt opinionem, non quod illi volunt, sed quod nobis constat, demonstrant. Hoc cuivis ad oculum patebit, qui etymologias horum nominum cognoverit.

§. IV.

Deinde si vel maxime concederemus, verum esse, quod his Philosophis videtur, nostræ tamen sententiæ nihilominus sua constaret veritas. Nam cum sic singulis individuis singula competerent nomina, & quidem, ex hypothesi, ita propria, ut intimam eorum essentiam signarent, sequitur inde eos omnes, qui notiones verborum inde derivatorum cognoscere volent penitus, non debere ad meteo^{ra} Metaphysica adscendere, sed potius ad fundum Physicum descendere, neque in abstracto quærere, quod solo in concreto invenitur. Non equidem ignoro, fieri sæpe posse, ut notiones derivatorum tantam concordiam inter se colant, ut quid radix proprie significet, quodammodo intelligi queat, sed præterquam quod hoc rarius usu venit, certo sciri non potest, nisi notio primaria, quæ individualis est, prius sciatur. Quidquid sit, aquam indaganti toties necesse est hære, quoties notiones istæ derivatæ adeo dissonæ & contrariæ reperiuntur, ut nullam plane concordiam colere videantur. Ha-

rum vero ut maximus est numerus, ita opinione clarius cernitur convenientia, notione primaria, quæ singularis est, detecta. Hoc infra ostendemus distinctius. Nunc, quæ proxima sunt, adducemus argumenta.

§. V.

In omnibus lingvarum generibus vel propria vel translata adhibentur vocabula. Quæ prioris sunt generis res potissimum significant, quæ sub sensus cadunt. Nam cum lingvas discimus, non alia ad earum cognitionem suppetit via, quam quæ per sensus patet, qui cum abstrahere nequeant, res usurpant in individuo. Cum vero plures sint res, quam ut singulis propria nomina excogitare commodum sit, hoc utuntur compendio homines, ut cum res a sensibus remotiores adpellantæ sint, huic fini adhibeant nomina prius percepta, idque per translationem quandam Rhetoricam. Sic Hebræi cælum vocant *Sublime*, terram *humile*, DEUM *venerandum*, Angelos *legatos*, os *fissuram* &c. quæ omnia quid proprie significant, e radicibus cognoscitur. Sic hypothesis eorum, qui ope abstractionis Metaphysicæ omnes omnium vocum significationes se investigare putant, non nisi uno in casu locum invenit. Is est, ubi per Synecdochen loco speciei positum est genus. Cum vero æque frequens sit translatio synecdochica, qua contra species pro genere ponitur, necesse est, hanc viam tam sæpe fallere, quam veritati

ritati congruat. Quod si vero adjeceris reliquas figuras Rhetoricas, & quæ per eas fiunt translationes, sæpius eam fallere invenies. Paret igitur, iis, qui notiones vocum formales cum successu venari volunt, non esse adscendendum in culmina Metaphysica, ubi vacui abstractionum venti dominantur, sed descendendum in plana physica, ubi solida habitant corpora & sensuales eorum adfectiones, quæ tum demum recte percipiuntur, cum in individuis cernuntur. Ubi igitur notio propria individualis constat, facile pervenitur ad generaliores, si opus fuerit. Non contra.

§. VI.

Non equidem negavero recte præcipi a Methodi Metaphysicæ patronis, ut exemplis dictionum & locutionum colligendis & conferendis invigilemus, si solide velimus hebraizare, sed simul moneo, hoc non fieri debere eo fine, ut ex iis notiones quasdam generales abstrahamus, sed ut, observata natura subjectorum & prædicatorum, ad illam ipsam penetremus significationem specialem, quæ propria est, & fundamentum continet reliquarum, quæ hac detecta, nullo sæpe negotio inveiuntur, præsertim ab iis, quorum aures & mentes advetæ sunt viis, quibus Orientales in tropis & figuris Rhetoricis formandis, utuntur. Quod optimus quisque Lexicographus sæpe notiones ejusmodi generales adhibere solet, id contra nos nihil demonstrat. Qui subactio-

utun-

utuntur iudicio, facile intelligunt, ejusmodi scriptorem hoc ipso demonstrare, se eo, quo voluit, pertingere non potuisse, sed potius aliquid, quam nihil dicere voluisse. Quod si vero quis hoc phantasma lectoribus pro formali significatione obtrudere velit, is aut ambiguo ludit vocabulo, aut oppido falsum prodit iudicium. Forma absque materia, quippe ex qua abstrahitur, cogitari nequit, in iis præsertim rebus, quæ sub sensus cadunt, & quæ formam proprie dicuntur habere, quales esse monuimus prima illa objecta, quæ nomina proprie sumpta denotant. Quod si igitur notionem vocis formalem detegere velis, necesse est, ut prius notum tibi habeas, cui rei primitus designandæ ea destinata fuerit. Dum igitur Gussenius & Schultensius inter se pugnant, & uterque se notiones verborum Hebraicorum primarias & formales detectorum pollicetur, alter generalem, alter specialem nomine significationis primariæ & formalis intelligit. De verbis igitur pugnare videntur. Nova igitur emergit quaestio, quæ prius decidi debet, utra scilicet rectius dici debeat primaria & formalis, atque tum veritas a partibus Schultensii sine dubio stat. Ubi vero Gussenius suam significationem generalem simul propriam adpellat, manifeste peccat, usum loquendi communem deferendo. Sed ad propositum redeundum.

§. VII.

Si vel maxime hoc daremus Philologis Metaphysi-

physicis, ope abstractionis investigare posse significationes vocum primarias iis in casibus, ubi & propria atque primaria & translata ac secundaria haberi possunt, necesse tamen est, ut hoc fieri nequeat, quoties iudicium ferendum est de significatione vocum, quæ aut in uno, aut in paucis saltem locis occurrunt. Si illa ipsa notio, quæ voci ἀπὸ λεγόμενῃ tribuitur, propria est, vere quidem dicit, qui eam primariam dicit, sed tum cognita supponitur. Jam vero quæritur, quomodo investigari debeat, in quo casu contra supponitur incognita. Per abstractionem vero cognosci nequit ob defectum plurium locorum. Unde sequitur, falli hos Magistros, quoties de hoc genere vocum quæstio instituitur. Si antecedentia & consequentia, quod sæpe fieri potest, notionem huiusmodi vocis determinant, incertum tamen est, utrum ea formalis, an materialis tantum sit. Sic si vox ארץ uno tantum loco in Sacris Bibliis occurreret, & totus contextus ostenderet, ea intelligi terram, quæ significatio materialis est, lateret tamen formalis significatio, qua rem altæ oppositam denotat, nisi notio radice propria ex Arabismo hauriri posset. Ego certe, quæ mea est hebetudo, non capio, qua clave Metaphysica notiones propriæ his in casibus referari possint. Sic quoque iudico de voce אש. Quamvis enim notio vocis materialis, qua cælum denotat, sua luce radiet in exemplis Biblicis, notio tamen formalis, qua rem sublimem & eminentem notat, in æternum lateret, nisi eam lingua Arabica suggereret, etsi rem decem

millibus abstractionum Metaphysicarum tentares. Atque hinc altera sequitur conclusio, falli hypothesin methodi Metaphysicæ in omnibus iis casibus, ubi voces, de quarum significatione primigenia & primaria quæritur, nusquam, nisi in sensu translato occurrunt. Tales vero plures esse, quam vulgus doctorum sentit, is demum intelligit, qui dialectis uti didicit. Sed datur etiam casus tertius, ubi nimirum sensus vocis proprius in Sacris Litteris adest, sed improprius & figuratus centies sæpius occurrit, idque ita, ut proprius videatur omnibus, quibus contrarium ex aliqua dialectorum non innotuit. Exemplum sit verbum $\eta\delta\delta$, quod toties in sensu desiderandi occurrit, ut prope jures eum esse proprium, sed aliud docet cognitio Lingvæ Arabicæ, quæ pallendi notionem suppeditat. Hanc confirmat vox $\eta\delta\delta$ argentum, quod colorem habet pallentem. Erue hanc significationem ligone Metaphysico & eris mihi magnus Apollo. Hujusmodi in casibus necesse habent Metaphysici nostri in ipsa improprietate proprietatem ponere, quod in voce $\psi\psi$ faciunt, quam injustum esse proprie significare contendunt. cum tamen proprie inquietum & turbulentum esse significet. Idem dixero de verbo huic opposito $\pi\pi$. Hoc toties justum esse materialiter significat, ut hæc significatio in catillo Metaphysico laudem proprietatis non possit non tueri, quamdiu alio igne & alia luce, quam quæ ex abstractione nascitur, non utaris. Ex quo vero ex lingua Arabica vel minimam addis scintillam, statim adparet, proprie notare

tare rem, quæ recta & rigida sit, Svetice *styraf*.
 Atque hinc patet ratio, cur sæpe in Lingva Arabi-
 ca צַרִּיק amicum significet, quippe cujus præcipua
 virtus est constantia. Eadem notio Hebræo subest
 sæpius, ubi de DEO prædicatur, ejusque in servan-
 dis promissis constantiam flecti & mutari nesciam
 indigitat. Hinc factum videtur, ut Græcum *δινασθαι*
 quod Hebræo צַרִּיק respondet, idem sæpe significet,
 cujus rei illustre exemplum mihi reperisse videor
 I. Job. 2: 1. ubi JESUS CHRISTUS dicitur *δινασθαι* cum
 peccata remittit, advocati imagine repræsentatus.
 Aut enim valde fallor, aut hoc nomen nihil aliud
 hoc loco dicit, quam rigidam flectique nesciam
 Salvatoris constantiam in servandis promissis, quibus
 se ad causam peccatorum agendam obstrinxit. Plu-
 ra addere prohibet festinatio.

§. VIII.

Inter alia argumentorum simulacra, quibus Me-
 taphysice hebraizantes suam hypothesin munire co-
 nantur, hoc unum est, quod ipsis non videatur cre-
 dibile, voluisse DEUM, ut homo tot lingvis addi-
 scendis oneraretur. Num igitur, subsumi debet,
 eum voluisse, ut inanibus indulgeret abstractioni-
 bus. Eodem jure dicere possemus, noluisse DEUM,
 ut homo tot scientiis discendis, tot agris colendis,
 tot metallis effodiendis incumberet. Voluit omni-
 no DEUS, ut homo semper aliquid ageret, voluit
 vero, ut omnes rebus occuparentur utilibus. Quid

vero utilius quam illa ipsa tractare instrumenta, quibus verbum divinum, in quibus quid velit, docet, omnibus clarum & certum redditur. Qui studio lingvas discendi flagrant, non plus molestiæ in eo inveniunt, quam Metaphysicus in suis abstractionibus, quæ sæpe nihil frugis continent, sed partim otiosæ, partim noxiæ sunt. Ego certe quovis pignore certaverim, facilius disci tot lingvas, quot solida verbi divini intelligentia postulat, quam unam Metaphysicam, quæ huic fini respondeat. Falsum enim id est, quod in principio sumunt, sua arte abstrahendi recte præstari posse quod promittunt. Atque hoc si minus ex iis, quæ hætenus dicta sunt, intelligatur, idem ulterius exponere conabimur in posterum, ubi fortuna plus nobis otii concesserit.

